

YUNAN MİTOLOJİSİNDEKİ CEZA KAVRAMI ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Arş. Gör. Sait ÇİL*

Öz: Yunan mitolojisinde içerisinde birçok mesaj barındıran mitler görülmektedir. Mitlerin temelinde toplumsal bir örgütlen yatmaktadır. Yunanlıların yaratmış oldukları tanrıların hareketleri, kahramanların eylemleri gibi hikâyelerin yanı sıra kader gibi kavramlar anlatılmaktadır. Yunan mitolojisinde sadece hikâyelere konu olanlar insanlar değildir. Tanrıların eylemleri de insanlar kadar ilgi çekicidir. İnsan görünümünde olan tanrılar sadece görüntüsü ile insanlar benzemekle kalmamıştır. Tanrıların da hareketlerinde insanlar gibi duygular barındırdıklarını görülmektedir. Mitlerde kimi zaman tanrılar kimi zaman ise insanlar tarafından ders çıkarılacak durumlar vardır. Bütün mitlerde olduğu gibi ceza içeren mitlerde de alınacak öğütler olduğu aşikârdır. Yunanlılar bu hikâyeler aracılığıyla kültürlerini koruyarak geliştirmişlerdir. Toplumun kuralları mitler aracılığıyla oluşturulmuş olması muhtemeldir. Mitlerde hikayeler dönemin birçok sanatçısına ilham vermenin yanında birçok felsefeciye ve devlet adamına da esin kaynağı olmuştur. Yunan mitolojisi dönemin insanını ve temsil ettiği varlık olgusunu çok iyi yansıtmaktadır. Yunanlıların hayatlarını, kültürlerini ve inançlarını anlamak istiyorsak bu mitleri dikkatlice incelememiz gerekmektedir. Bu çalışmada, antik ve modern kaynakların ışığında, ceza içeren mitler genel olarak anlatılacak ve çıkarılması istenen öğütlerin Yunan mitolojisindeki yeri ve amacı sonuç kısmında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yunan Mitolojisi, Mitoloji, Mit, Öykü, Ceza.

AN OVERVIEW ON THE CONCEPT OF CRİMİNAL İN GREEK MYTHOLOGY

Abstract: In Greek mythology, there are myths with many messages. A social organization lies behind the myths. Besides stories such as the movements of the gods created by the Greeks and the actions of the heroes, concepts such as fate are explained. In Greek mythology, it was not only people who were the subject of stories. God's actions are as interesting as humans. The gods that look like human beings are not only similar to the people with their appearance. It is seen that the gods also have emotions like people in their movements. There are occasions when myths will sometimes be taught by gods and sometimes by people. As with all myths, it is evident that there are advices to be taken in punitive myths. Greeks developed and preserved their culture through these stories. It is possible that the rules of society have been created through myths. In myths, stories inspired many philosophers and statesmen, as well as inspiring many artists of the period. Greek mythology very well reflects the people of the period and the fact that it represents. If we want to understand the lives, cultures and beliefs of the Greeks, we need to carefully study these myths. In this study, myths containing punishment will be explained in general in the light of ancient and modern sources and the place and purpose of the advices to be removed in Greek mythology will be examined in the conclusion part.

Keywords: Greek Mythology, Mythology, Myth, Story, Punishment

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. ORCID ID: 0000-0003-4449-0577.

Giriş

Evrenin, insanın, hayvanların ve bitkilerin yaratılışı ile ilgili açıklama isteği duyan ilk insanlar Yunanlılar değillerdi. Nitekim onlar da insan ırkının gerektirdiği gibi belirli sorulara cevap bulmak isteğindeydiler. Antik dönemde insanın anlamlandıramadığı, korktuğu ya da bir kimliğe büründürmek isteği kavramları açıklamak bir nevi dinin temelini oluşturmasıydı. Dinlerin oluşmasıyla birlikte inanç, erdem ve iyi-kötü gibi soyut kavramların ortaya çıkışını görürüz. Antik Yunanlılar da inançlarına sorgulamaları sonucu ulaşmışlardır. Açıklanan sorular arttıkça yenilenen sorular da artmıştır. Cevaplanan sorular ile de mitoloji oluşur.

Antik dönem Yunanistan'ında sorgulamanın cevaba ulaşmanın temelini oluşturduğu fark edilmiştir. Antik Yunanlılar ölüm, yaşam, evren, ruh ve daha birçok soyut kavramı sorgulamışlardır. Sorgulama sonucunda ortaya çıkan mitoloji, zaman içerisinde Antik Yunan Sanatının temelini oluşturmuştur ve sonuç olarak ortaya şiir ve heykel gibi somut eserler çıkmıştır (Albasan, 2019, 96). İnançın daha kalıcı olmasını sağlayan bu eserlerin esin kaynağı aslında sözlü anlatılan hikayelerdir. Mit kelimesi, "söz" ya da "konuşma" anlamına gelen Yunanca "mithos" kelimesinden türetilen, sözlü olarak anlatılan hikaye anlamına gelmektedir (Batuk, 2009, 28). Doğa olayları ve afetler İlk Yunanlılar açısından oldukça korkutucuydu. Yunanlıların tanrıları sadece şiirsel bir hayal gücünden daha fazlasıydı (Berens, 2013, 13). Korkutucu olanı, bilinmeyen bilinen yapmak Yunan mitolojisinin belki de dinlerin temelidir. Tanrıların varoluşuyla birlikte Yunanlılar, bilinmezlikten duyulan korkuyu bitirmişlerdir (Hamilton, 2019, 6).

"Neden-nasıl sorularına yanıt olarak, mitoloji doğar." (Albasan, 2019, 99)

Yunan mitolojisi bizlere eskiden yaşamış insanların neler düşünmüş olabileceğini, hangi hisler beslediklerini gösterir (Hamilton, 2019, 5). Yunanlılar, sorularına çözüm ararken ürettikleri mitoloji sadece dinin temellerini açıklamakla kalmaz aynı zamanda, insan ruhunun temelini şekillendirir (Albasan, 2019, 101-102). Yunan mitolojisi, hem eski hem de modern zamanlarda kendi geçmişi olan karmaşık bir organizmadır (Dowden, 1992, 120). Çünkü Yunanlılar, tanrıları kendi görüntüsünde olduklarını düşündüler. Yunan mitolojisinde tanrılar da tıpkı insanlar gibi duygulara sahiplerdi ve duyguları neticesinde çokça hareket ettikleri olur. Kimi zaman bu duygular onları doğru olanı yapmaya teşvik ederken, kimi zaman da tıpkı bir insanın düşüncesizce davranması ya da öfkesine hakim olamamasına benzer şekilde eylemde bulunan tanrıları görülür. Kısırca gösterirler, intikam almak isterler ve çıkarları için hile yapmaktan geri durmazlardı. Kötülük yapanlara cezalar verilirdi. Buradan çıkan hikayelerde en çok kendilerini küçümseyen cüretkarları daha ağır cezalara çarptırdıkları görülmektedir

(Berens, 2013, 11). Tıpkı bir insanın bencilce hareket etmesine benzemektedir. Birçok kez onları çatışmaları arasında insanlar zarar görür. İşte tam bu noktada Yunan mitolojisinde ibret olsun, öğütler alınsın diye nesilden nesile anlatılan ceza dolu mitleri incelemekte fayda vardır.

Mitleri ve bunları anlatan kitapları Yunanlıların kutsal kitabı olarak görülmemesi gerekmektedir. Hesiodos, anlatımlarında köylü sınıfının düşüncesini yorumlamaktadır. Onun asıl amacı savunduğu görüşü göz önüne getirerek insanlara ulaştırmaktır (Erhat, 2018a, 131). Onlar için tanrılar, doğanın düzenini açıklamaktı. Tüm bunlar insan ve hayvan gibi canlıların, ağaç ve çiçek gibi bitkilerin, güneş, ay ve yıldızlar gibi gökyüzünde gördükleri nesnelere, yıldırımlar, yağmurlar, fırtınalar ve depremler gibi doğal afetlerin açıklanmaya çalışılmasıdır (Hamilton, 2019, 8-9). Yunanlılar, yarattıkları hikayelerde tanrıların kendilerini, ırmakları, dağları, taşları, ağaç ve çiçekleri de yarattıklarını düşündüler. Onları büyüleyen ihtişamları ya da güzellikleri olan bu şeyleri tanrılardan başkası yaratmış olamazdı (Hamilton, 2019, 60). Mit (mith) ya da mitos (mithos) olarak kullandığımız gelimeler kurgusal ya da gerçekliği tam yansıtmayan hikayeler için kullanılır (Conner, 2018, 2). Yunan mitleri, bizim sahip olduğumuz biçimde rahipler tarafından yayılmadılar (Dowden, 1992, 16). Ülkeleri gezerek hikayeler anlatan, şiirler ve şarkılar söyleyen ozanlar sayesinde mitler yayıldı (Berens, 2013, 13). Mitlerin yaşanmış olaylardan ilham almış olabileceği gibi tamamen kurgu olabileceği durumlar vardır. Mitlerdeki olaylar tarihsel olayların gün yüzüne çıkarılması için detaylı araştırılması gereken gerçekler barındırmaktadır (Batuk, 2009, 35). Dowen'a göre *"Efsane (myth) aslında tarihtir, sadece zamanın geçmesiyle zarar görmüş ve çarpılmıştır."*(Dowden, 1992, 17). Mitlerin gerçekliğinin sorgulanması sadece günümüzde değil antik dönemde de olmuştur. Yunanlılar neye inanmaları ve nasıl yaşayacakları konusunda rehberlik için mitolojiye yönelmediler. Zaten mitolojileri kendi kültürlerinin ve yaşayış tarzlarının sonucunda oluştu. Elbette Yunanlıların tanrılar ve insan hakkında fikirleri vardı ve elbette efsane ve tedarikçilerinde bu tür fikirlerin bir rezervuarını buldular, ancak bunlar inanç eşyaları değildi. Mit, neye inanılması gerektiğini söylemek için orada değildir: mit dogmatik değildir (Dowden, 1992, 16).

Öne atılan bir teoriye göre mitler insanların davranışları için bir nevi rol model olabilecek anlatılardır. Mitler aracılığıyla dinin normları aktarılmaktadır (Batuk, 2009, 34-36). Aktarılmak istenen mesajlar ve öğütlerin rastgele olduğunu düşünmek yersiz olacaktır. Aynı toplumda ve aynı kültürel öğeleri barındıran insanlar aracılığıyla yine insanlara aktarılacak mesajlar içeren bu metinler rastgele oluşmuş olamazlardı. İnsanın ve kültürel gelişmenin bir sonucu olduğu açıkça belirtilebilir.

"Mitler rastgele oluşmuş öykü koleksiyonu olarak kabul edilmezler. Tam tersine bir kültürdeki sosyal ilgilerle mitsel temalar arasında bir ilişki söz konudur." (Batuk, 2009, 35).

Yunan mitolojisinde geçen hikayelerde, ders alınabilecek birçok örnek vardır. Bu mitler sadece dönemin sanatçılarına değil günümüzde bile birçok sanatsal esere esin kaynağı olmuştur (Erim, 2013, 9). Doğal yaşam yabaniydi ve insanlar da bu yaşamın bir parçasıydı. Bilinmeyenlerle dolu korkulan bir hayat sürmekteydiler. Zaman zaman acımasız olabiliyorlardı (Sandalcı, 2019, 13). Belki de bu yüzden kendilerine benzeyen Yunanlıların tanrıları da gerektiği zaman acımasızlaşıyorlardı. Bu çalışmada ele alınacak konu Yunan mitolojisindeki ceza kavramı ile verilmek istenen öğütler üzerinde durmaktır. Bu öğütler çok çeşitlilik göstermektedir. Bu yüzden belirli başlıklar altında içinde ceza barındıran mitleri incelemekte fayda vardır. Mitler gizlenmiş felsefe veya teolojidir, derin sırlarını onun kinayelerini anlamayanlardan gizler (Dowden, 1992, 120).

Cezayla Kavramıyla Özdeşleştirilmiş Tanrısal Varlıklar

Yunan mitolojisinde tanrısallaştırılmış birçok soyut kavramla görülmektedir. Gece, Şafak, Karanlık, Uyku, Ölüm ve daha birçok soyut kavram tanrısal bir bedene sokularak sembolleştirilmiştir. Ceza kavramı da onlardan biridir. Antik Yunanlıların ve inançlarının şekillendirdiği mitlerde de ceza kavramı günümüzdekinden çok farklıdır. Bir kişi suç işlediği zaman, özellikle birini öldürdüğü zaman ülkesinden sürülürdür. Hapis gibi cezalar antik çağlarda karşımıza çıkmamaktadır. Sürülen kişi suçlarından arınabilirdi. Suçlarda arınmak sadece tanrılara özgü değildir. Suçlarından arınmak için hizmet edeceği temiz kalpli birini bulmalıdır. Bu kişiye hizmetini tamamladığı zaman ancak suçlarından arınabilirdi (Erhat, 2018b, 104). Bu gibi farklılıkların yanında suçun cezasız kalmayacağına inanıyorlardı. Cehennem inancı Yunan mitolojisinde tam olarak oturmamıştır. Bu yüzden hiçbir suçun cezasız kalmadığı mitlerde çeşitli şekillerle anlatılır.

Ceza kavramının tanrısal kalıba sokulmuş ilk örneğini İntikam Tanrıçası Nemesis'tir. Nyx'in (Gece) kızıdır. Nemesis bir tanrıça olarak kozmik ölç kavramını simgeler. Her insanın hak ettiği kaderler ödüllendiren tanrısal güçtür. İnsanları cezalandırmak görevlerinden biridir (Erhat, 2018b, 215). Nemesis, tanrısal ölç kavramını yani "Kutsal Ölç" kavramını temsil eden tanrıçadır (Sandalcı, 2019, 96). İntikam tanrıçası olarak anlatılsa da asıl görevi evrenin kozmik dengesini korumaktır. Fazla şanslı birinden zamanı geldiği zaman bu şansını geri olarak dengeyi sağlardı. Haksızlığa uğrayan genellikle Tanrıça Nemesis'e dua ederdi (Conner, 2018, 198). Nemesis, iyi olanı yani hak edeni ödüllendirir, kötüyü ise cezalandırır. İnsanlar genelde kötü şey yaptığı için vaktinin genellikle günahkarlarla harcamaktadır. Gerçekleşen bir cezalandırma varsa cezalandıran sadece bir araçtır. Bunu sağlayan Tanrıça Nemesis'tir (Berens, 2013, 154). Aidos

(utanç),¹ isimli tanrı ile zaman zaman karşılaştıkları olur. Yunanlılar için utanç gibi bir kavramın da tanrısal kalıplara sokulduğunu görülmektedir. Yunan mitolojisinde özellikle Hesiodos ile gelen karanlık bir hava vardır. İnsanların kötü olduğu ve sürekli kötü şeyler yaptığı için cezalandırıldığı mitlerin sayısı fazladır. Eski Yunanlılara göre insan, içinde iyiliği bulundurmasına rağmen genel olarak kötülüğe meyilli bir varlıktı. Bu yüzden kendilerine cezalandırılacak tanrılar yaratmış olmaları gayet normaldir.

Ceza ve cezalandırma ile görevli bir diğer tanrısal varlık Erinyes'lerdir. Erinyes'ler, (Eumenideler, Furia'lar), bazı mitlerde tek ya da sayıları çokça anlatılırsalar da, genel olarak üç kadın olarak mitlerde tasvir edilirler. Adları Alecto, Megaera ve Tisiphone'dir. Hikayelerde onlar hakkında çeşitli anlatımlar vardır.² İntikam tanrıçaları olarak geçerler. Vicdan ve pişmanlığın karşısında duyulan suçluluğun açıklanmak için yaratılan soyut varlıklar oldukları düşünülmektedir. Yaratılışları için iki hikaye vardır. İlk mite göre Uranos'un akan kanından ortaya çıkmışlardır. İkinci mite göre Nyx'in (Gece) kızları olduklarıdır.³ Suç işlemiş ölümlülerin cezalandırıcılarıdır. Homeros, Erinyes'lerden dilencilerin öcünü alan tanrıçalar olarak bahseder (Homeros, *Od.* XVII, 475). Onlara denilen "Eumenides" ismi "iyi niyetliler" anlamına gelmektedir. Bu tanrıçalardan korkulduğu için onları sakinleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Yunanlılar ters psikoloji uygulamak istemiş olmalıydılar çünkü, Erinyes'lerin ismi "kızgın olanlar" anlamına gelmektedir (Conner, 2018, 207). Bu yaklaşım işe yarayacak ki Orestes mitinde, Erinyes'lerin şekil değiştirdiğini görürüz. Atina şehrine artık kötülük değil adalet getirmektedir bu tanrıçalar (Erhat, 2018b, 104-105). Erinyes'lere olan korkunun azalmasıyla birlikte Yunanlılar, tanrıçaların günahları cezalandırması sayesinde ahlak ve düzenin arttığını düşünmüşlerdir (Berens, 2013, 152). Zamanla Erinyes'ler ile ilgili mitler değişiklik gösterir. Erinyes'lerin Yeraltı Dünyası'nda ölüleri cezalandırdığını düşünür Yunanlılar. Bu da Cehennem ve orada çekilen ceza ile işkence kavramının Yunanlıların arasında da yayılmaya başladığını kanıtlamaktadır (Erhat, 2018b, 106. Conner, 2018, 96).

Kader tanrıçaları olarak karşımıza Moria'lar (Parkalar/*Parkae*) çıkmaktadır. Yine üç kız kardeş olarak soyut bir kavram açıklanmaya çalışılır. Zeus ile Themis'in kızları olan bu üç tanrıçanın isimleri Clotho, Lachesis ve Atropos'tur.⁴ Moira'lar, insanlar tarafından uğursuz, aynı zamanda zorlu olarak nitelendirilirler (Erhat, 2018a, 249). Bu üç kız kardeş, kaderin tanrıçaları olarak insanın yaşam süresini belirlerler. Kaderin üzerindeki güçleri için iplik kullanmaktadırlar. Clotho ipliğin etrafını ketenle sarar. Lachesis ise insanın yaşam süresini belirleyen ipliği

¹ Erhat, 2018a, 251.

² Hesiodos, Erinyes'lerin doğumunu Aphrodite ile birlikte anlatır. Bkz. Hesiodos, *Theog.* 176 vd.

³ Berens, 2013, 151. Erhat, 2018b, 104. Sandalcı, 2019, 96.

⁴ Platon, Devlet isimli kitabında Kader tanrıçaları Moria'ların (Parka) isimlerini söyler. Platon, *R.* X, 620.

eğirmektedir. Atropos ise bir insanın ölüm vaktinin geldiği zaman ipliği makas ile keser. Onun evreni yöneten ahlaki güç olarak resmeder. Onun kararları yani kaderin karşısında Zeus bile güçsüzdür.⁵ Homeros bu Moira'lerden sadece birinden bahseder. Daha sonraki senelerde Moira'ların görevleri insanın yaşam süresi ve ölümüyle ilgili sınırlandırılmıştır. Şairler onların sadece bu özelliklerinden bahsederler. Aynı zamanda kehanet tanrıçaları olarak da görülürler (Berens, 2013, 153). Yunanlılarda ölümden sonra yaşama inanılmadığı için yaşam ne kadar ödül ise ölüm de o kadar ceza idi.

Tanrılara Saygısızlıkları Sonucunda Ağır Cezalarla Sonuçlanan Mitler

Tanrıların hoşuna gitmeyen bir şey var ise o da kendilerinin aldatılmasıdır. Bunu başaran kişileri ise korkunç derecede ağır cezalara çarptırmaktaydılar (Erhat, 2018a, 117). Tanrılar ile insanlar arasındaki sınır tanrılar tarafından zaman zaman aşılrsa da onlar izin vermediği sürece insanların bu sınırı geçmelerinden hoşlanmamaktadırlar. Bunu sınırı aşanlar ise mitlerde gördüğümüz gibi en ağır ve acımasız cezaları çekmişlerdir.

Tanrılara karşı yapılan oyunlardan ve aldatmacalardan söz edilecekse adı anılacak ilk kişi kesinlikle Prometheus olmalıdır. Kurnaz, ileriye gören, insanların kurtarıcısı, ateşin hırsız Prometheus. Mitlerde Prometheus'a zekasına birçok atıf vardır. Bazı mitlerde insana kilden verenin Hephaistos olduğu anlatılır. Bazı mitlerde ise Prometheus bu görevi kardeşiyle üstlenir (Conner, 2018, 172). Epimetheus en iyi özellikleri hayvanlara verdi. Prometheus ise bu sorunun altından zekasını kullanarak insanları tanrılara benzeterek kalktı. Kimi görüşlere göre Prometheus tanrılardan bile zekiydi (Hamilton, 2019, 47). Yine de Prometheus'un yarattığı kile can veren Athena'dır (Berens, 2013, 29). İşte Prometheus'un hikayesinin dönüm noktalarından biri budur. Titan, yaratmış olduğu insanoğlunu korumak görevini üstlenmiştir. Tanrılara karşı insanların tarafını tutmuştur.

"Ve kurtardım insanları, önledim Hades'in karanlıklarında yok olup gitmelerini." (Aiskhylos, *Prom.* 230-237)

Aishylos'un tragedyasında Io, Prometheus ile karşılaştığında bile ona hitap şekli manidardır.

"Ey insanların güçlü yardımcısı," (Aiskhylos, *Prom.* 615)

⁵ Conner, 2018, 34. Berens, 2013, 152. Sandalcı, 2019, 95.

İnsanların tanrılara kurban ritüelini bile onun Zeus'u aldatma isteği belirlemiştir. Tanrı Zeus'u kandırmak ister ancak Zeus oyunu anlar ve öküzün kötü tarafını yakarak dumanlar çıkartır.

*"İşte bu yüzdendir dünyada insanoğlunun Kurbanların yalın kemiklerini yakmaları Duman duman, sınıklarda, tanrılar için."*⁶

Prometheus, kendine biçtiği bu rolü sahiplenmektedir. Sonunu bildiği halde insanları korumak adına kutsal olan, hayatı simgeleyen ateşi Olympos'tan çalarak insanlara armağan eder. Ateşin insanlara verilmesi Zeus'u öfkelenendir ve Prometheus'u cezalandırmak ister (Hesiodos, *Erg.* 42-49). Sıra sonra insanlara gelecektir. Prometheus, yaptıklarının farkındadır ve cezasını bildiği halde yapacaklarından geri kalmaz. Bilinçli ve gururlu bir şekilde cezasına katlanmayı tercih eder (Erhat, 2018b, 255). Bu cömert adanmışlık, Prometheus mitindeki insanın içine işleyen gücün kaynağıdır (Fox, 1916, 12). Zeus, titani bir dağın tepesine hapseder ve onu zincirler. Her gün bir kartal gelir ve ölümsüz titanın karaciğerini yer. Karaciğer her gün kartalın yediği kadar tekrar büyür. Kartal tekrar gelir ve bu ceza böyle devam eder. Prometheus'u haps etmek için kullanılan zinciri, Zeus'un emriyle usta tanrı Hephaistos yapmıştır (Conner, 2018, 172). Aiskhylos, kaleme almış olduğu tragedyasında Prometheus'un hikayesini bir nevi bize aydınlatmaktadır. Prometheus'un ağzından Dünya'da bu halde bulunmaktan utandığı, keşke Tartaros'ta hiçbir canlının onu göremeyeceği bir yerde cezasını çekmesini diler (Aiskhylos, *Prom.* 88-192).

"Çözülmez zincirlere vurdu onu, Boyunu iki kat aşan bir sütuna bağladı. Sonra bir kartal saldı üstüne gergin kanatlı; Ölümsüz karaciğerini yiyordu kartar, Ve karaciğer geceleri geri büyüyordu Gergin kanatlı kuşun gündüz yediği kadar." (Hesiodos, *Theog.* 521-525)

Prometheus'un akıbetiyle ilgili mitler çeşitlik gösterir. Zeus'un affetmesi sonucu Herakles tarafından kurtarıldığına dair anlatılar vardır (Fox, 1916, 13. Sandalcı, 2019, 90-91). 30 sene boyunca ceza çektikten sonra Zeus'un emriyle Prometheus'un işkencesi rolünde olan kartalı Herakles öldürmüştür (Berens, 2013, 31. Estin - Laporte, 2010, 128-129). Yine de Aiskhylos'un tragedyasında Prometheus, tanrılara boyun eğmektense ölmeyi tercih eder. İşte tragedyadaki Prometheus'un bu son sözü özgür iradeyi temsil etmektedir. Aiskhylos'un Prometheus oyunu, normal bir tragedyadan ziyade özgür düşüncüyü savunan politik bir mesajdır (Erhat, 2018b, 257). Prometheus figürü, Helenlerin ahlaki isteklerini temsil ettiği açıktır. Prometheus'un asil ıstırabının resmi, Yunanlıların çok erken bir zamanlarında açık bir özveri fikrine sahip olduklarının kanıtıdır (Fox, 1916, 12-14).

⁶ Hesiodos, *Theog.* 556-558. Ayrıca bkz. Fox, 1916, 13. Pironti, 2018, 585-586.

Medusa ismine günümüz dünyasında bile çokça rastlanabilir. Onun hikayesi heykellere, şiiirlere ve hatta filmlere dahi konu olmuştur. Gorgon kız kardeşlerden ölümlü olanıdır. Bazı mitlerde her zaman yılan başlı bir kadın değildir. Poseidon ile Athena tapınağında ilişkiye girmelerinden dolayı Athena'nın onu bir daha kimseyle beraber olamasın diye baktığı kişiyi taşla çevirme cezası verdiği anlatılır. Athena'nın cezası zamanla yeterli gelmemiştir ve Perseus'a Medusa'yı öldürmesi için yardım etmiştir. Poseidon'dan olma ve doğumları ile ilgili çeşitli anlatımlar olan iki çocuğudur vardır. Bunlar Khrysaor ve Pegasos'tur (Conner, 2018, 86. Burn, 2017, 97-100). Diğer bir anlatıma göre ise Poseidon, Medusa'nın güzelliğine tutulur ve genç kıza tecavüz eder. Bir daha aynı muameleye maruz kalmasın diye tanrıça Athena, Medusa'nın saçlarını yılanla çevirir. Ona baktığı kişiyi taşla çevirme gücünü verir. Diğer bir anlatım ise tecavüzün Athena'nın tapınağında olduğu için Medusa'nın cezalandırılmasıdır (Us, 2017, 14). Böylece bir daha hiçbir erkek ona yaklaşmaya cesaret edemeyecektir. Perseus, Medusa'nın başını ona yardımcı olan Athena'ya teslim eder. Athena, Medusa'nın başını ve akan kanlarını Aegis isimli kalkanına (ya da zırhına) ekler (Burn, 2017, 100).

Tanrılara karşı üstünlüğünü gösterme cehaletinde bulunarak kendini onlara kıyaslayan bir kadın olan Niobe'nin başına gelenler ibret olacak türden bir öyküdür. Niobe, Anadolu kökenli bir hikayedir. Niobe, doğurgan Anadolu kadını olan Toprak Ana Kybele kültürünün bir simgesidir (Bayladı, 2017, 236). Babası Tantalos, günümüzdeki Manisa çevresindeki ülkenin kralıdır (Erhat, 2018b, 218). Mitlerde, bu soyun uğursuzluğunun Tantalos'tan geldiği söylenir (Hamilton, 2019, 177). Apollon ve Artemis'in anneleri Leto'ya, herkesin içinde küçük düşürücü şeyler söyler. Onun yedi erkek ve yedi kız doğurduğunu, Leto'nun ise sadece birer oğlan ve kız doğurduğunu söyler. Bunun tapılacak bir yanı yoktur diyerek de ekler. Bu durum Leto'yu çok üzer. Niobe'nin anlatımında bazı mitlerde yedi yerine altı erkek ve altı kız çocuğu doğurduğu vardır. Hatta bazı anlatımlar onar tane bile doğurduğu söylenir ve doğurganlığına vurgu yapılır. Leto, Niobe'nin ona karşı küstahlığından çocuklarına yakınlık ve intikamını almalarını ister (Conner, 2018, 139-140). Apollon ve Artemis Niobe'nin yedi erkek oğlunu kadının gözleri önünde öldürürler. Niobe ise bunun üzerine Leto'nun tapınağına giderek cüretkar davranışlarına devam eder. Bunun üzerine Apollon ve Artemis, onun kızlarını öldürmeye başladılar. Bu sırada Niobe'nin çocuklarından en küçüğü kalmıştı. Niobe onun bağışlanması için yalvardı. Niobe, yakarışını yaparken kollarındaki en küçük çocuğu da yere ölü olarak yığıldı (Erim, 2013, 87-88).

"En genci kalmış birçok kızından, onu isterim Diye, bağırmış,.." (Ovidius, *Meta*. VI, 300-301)

Homeros, Niobe'nin oğullarını Apollon'un, kızlarını ise Artemis'in öldürdüğünü anlatır (Homeros, *İl*. XXIV, 604-606). Niobe'nin cezası, tanrılara karşı övündüğü şeyin elinden alınmasıdır. Tanrılar, insanların sahip olduklarının onlar tarafından verrildiğini ve asıl üstün

varlığın onlar olduğu kanıtlamak istemiş olabilirlerdi. Bu yüzden Niobe'nin sahip oldukları elinden alındı. Niobe, ölü oğullarının, kızlarının ve kocasının bedenleri içerisinde sadece ağlıyordu ve hiçbir yaşam belirtisi göstermemekteydi. Bir süre sonra çıkan fırtına onu ülkesindeki bir dağın tepesinde bıraktı. Niobe'nin bu haline acıyan tanrılar, onu bir kaya parçasına çevirdiler. Manisa'nın Çaybaşı'nda Ağlayan Kaya günümüzde bile varlığını devam ettirmektedir.⁷ Bazı mitlerde birer kız ve erkek çocuğu sağ bırakılmıştır (Conner, 2018, 140).

"tanrı buyruğuyla taş olmuştur Niobe, yüreğine sindirir durur acılarını." (Homeros, *İl. XXIV*, 616-617)

"Orada, bir dağın doruğunda durur ıslak, bugün Bile gözyaşı döker orada bu mermer." (Ovidius, *Meta. VI*, 312-313)

Bugün bile Kral Midas'ın adının geçtiği yerde onun eşekkulaklarının söylenmediği tek bir yer yoktur. Bir de Midas ile ilgili ünlü mitlerden biri de dokunduğu her şeyi altına çevirmesidir. Bu yeteneği aslında bir ceza olarak Midas'a verilmemiştir. Bizzat kendisi ödül olarak tanrı Dionysos'tan sonuçlarını düşünmeden istemiştir. Phrygia Kralı Midas, efsanelerde adı geçse de arkeolojik kayıtlar bize gerçekten yaşamış biri olduğunu kanıtlar (Erhat, 2018b, 205). Eşekkulaklarını alması ise bir tanrıya saygısızlığı sonucudur. Ormanın, doğanın ve Satirlerin (*Satyr*) tanrısı olan Pan, flütüyle (ya da kaval) çaldığı güzel ezgileriyle bilinirdi. Bir gün Apollon'a bir müzik yarışmasında meydan okudu. Yarışmanın yapılacağı yer olarak ise Kral Midas'ın sarayına yakın bir dağın tepesi olacaktı. Hakemler arasında Kral Midas da vardı. İki tanrı da hünerlerini gösterdi. Kalabalık Apollon'a övgüler yağdırıyordu. Apollon lirini çalarken Pan bile flütünü elinden bıraktı. Ancak Kral Midas, arkadaşı Pan'ın daha iyi olduğunu savundu. Apollon ise buna karşılık onun kulaklarının iyi duymadığını söyledi ve müzik ile melodileri daha iyi duyması için Midas'ın kulaklarını eşekkulağına çevirerek Kral Midas'ı cezalandırdı. Bazı mitlerde ve ikinci el kaynaklarda Midas'ın Pan ile Apollon arasındaki mücadeleye değil de Marsyas ile Apollon arasındaki yarışmaya denk geldiği aktarılır. Bu farklılığa rağmen sonuç değişmez (Can, 2012, 82-83). Midas kulaklarını kesip gömse de gömdüğü yerden otlar çıktı. Buradan ne zaman bir rüzgar esse otlar "Kral Midas'ın eşek kulakları" diye fısıldarlar.⁸

"Bir çalılık yetişti orada,... Güneyden Mırıltılar, fısıltılar geliyordu Toprağa gizlenen sözcüklerden, kralın kulaklarını yeren." (Ovidius, *Meta. XI*, 190-193)

Yine Apollon tarafından cezalandırılmış Marsyas'ın hikayesi ceza kısmı hariç Pan ile benzerlik göstermektedir. Marsyas, tıpkı tanrı Pan gibi Apollon ile müzik yarışmasına girer. Marsyas bir satirdir(Satyr). Athena'nın yüz güzelliğini bozuyor diye attığı flütü bulur ve bunu

⁷ Erim, 2013, 88. Hamilton, 2019, 177-178. Sandalcı, 2019, 97-98. Yücel, 2013, 87-89. Can, 2012, 87-88.

⁸ Erim, 2013, 97-103. Sandalcı, 2019, 77. Yücel, 2013, 308. Hansen, 2019, 387-388.

çalmayı çok sever. Zaman içerisinde ustalaşır. Bir gün Apollon'a meydan okumak gibi bir gaflete düşer. Apollon, yarışma teklifini kabul eder. Yarışmayı kazanan Apollon, ceza olarak küstah olarak nitelendiği satirin derisini yüzer ve onu öldürür. Daha sonra üzülen Apollon, onu bir ırmağa çevirir. Farklı bir anlatıma göre ise Marsyas'ın derisi yüzülürken akan gözyaşları bu ırmağı oluşturur. Bu mit, Marsyas Irmağı'nın hikayesidir. Hikayeye göre Muğla Gökbel'de olan Çine çayı Marsyas'tır.⁹

Arakhne mitinde başka bir tanrıya karşı meydan okuma görülmektedir. Aslında Arakhne meydan okumaktan çok Athena'ya karşı küstahlık etmekteydi. Usta olduğu dokuma sanatında tanrıçadan daha iyi olduğunu ve bu sanatı kendi kendine öğrendiğini herkese anlatır dururdu. Arakhne'nin dokuma sanatındaki becerisini duymayan yoktu.

"Sanatından geliyordu Arakhne'nin bütün ünü." (Ovidius, *Meta*. VI, 8)

Aslında Arakhne miti, alt metininde Anadolu'nun dokuma dahil tüm el sanatlarında Yunanistan'dan daha üstün olduğunu anlatan bir hikayedir (Erhat, 2018b, 50). Athena, yaşlı bir kadın şeklinde Arakhne'nin karşısına çıkar ve genç kızı uyararak öğütler verir. Arakhne sanki bunları hiç duymamış gibi saygısızlığa devam eder. İşte o anda Athena kendi formuna bürünür. İkili arasında yapılan yarışmanın bir kazananı olmaz. Arakhne bir tanrı kadar güzel dokuma yapmıştır. Athena'nın öfkesi kazanamadığı için daha da artar ve genç kızı döver. Utanç içinde olan Arakhne, kendini asar ve öldürür.

"Sarı saçlı tanrıça...Vurdu onunla üç dört kez İdmon kızı Arakhne'nin alınına. Dayanamadı bu yergiyeye, Yaptığı bir kaytana kendini boğmak için." (Ovidius, *Meta*. VI, 132-136)

Athena ise ona acır. Dokumaya devam edebilmesi için onu bir örümceğe çevirir. Böylece Arakhne, büyük ustalıkla yaptığı dokumacılığa tezgahı olmadan devam etti. Mitin farklı anlatımlarında Athena kazanır ve ceza olarak Arakhne'yi örümceğe çevirir.¹⁰

Aktaion, isimli gencin hikayesi de oldukça ilginçtir. Aktaion, Kheiron tarafından yetiştirilmiş başarılı bir avcıydı (Erhat, 2018b, 28). Avcılık onun hayattaki en büyük tutkusuydu ve av için yetiştirdiği çok becerikli köpekleri vardı. Bir gün Av ve Ay tanrıçası bakire Artemis, avdayken dinlenmek için bir nehir kenarında durur. Artemis yıkanmak için suya girer. Aynı sırada avda yorgun düşen Aktaion da suyun sesini duyarak buraya yönelir. Bakire tanrıça Artemis'i bir ölümlü bir erkeğin çıplak şekilde görmesi sinirlendirir. Bunu kimseye anlatamaması için cüretkarlığını cezalandırmak ister. Tanrıça onu bir geyiğe dönüştürür. Aktaion'un köpekleri onu geyik halindeyken görürler. Böylece kendi köpeklerinden kaçmak

⁹ Erhat, 2018b, 200. Hamilton, 2019, 228. Conner, 2018, 149. Sandalcı, 2019, 59-60. Yücel, 2013, 305-306. Us, 2017, 14.

¹⁰ Hamilton, 2019, 221-222. Baldwin, 2013, 41-44. Erim, 2013, 74. Erhat, 2018b, 50. Sandalcı, 2019, 62-63. Can, 2012, 68-69. Us, 2017, 14.

zorunda kalır ama bir sonuca eremez. Çok iyi yetiştirdiği köpekleri onu yakalar ve köpeklerinin ısırıklarıyla can verir (Can, 2012, 89. Erim, 2013, 81-82).

"Bu acı iniltiler Doldurdu çok iyi bildiği dağları." (Ovidius, Meta. III, 239-240)

Aktaion miti, çeşitli şekillerde anlatılmıştır. Aktaion'un Apollon'un soyundan gelen torunu olduğu anlatılır. Bazı mitlerde Artemis ile evlenmek isteyen genç bir avcıdır. Buna karşılık Artemis'in cezası ise genç avcıya konuşmayı yasaklamaktır. Konuştuğu takdirde bir geyiğe dönüşecektir. Genç adam bu cezayı unuttur ve sonu diğer mitlerdeki gibi geyiğe dönüşmesi sonucu kendi köpekleri tarafından öldürülmesi olur (Conner, 2018, 140). Suçsuz olmasına rağmen cezalandırılan Aktaion için yaşananları Ovidius, kadere bağlanmaktadır:

"Dolaşırken uğramış ormana yolu, girmiş oyuğa bilmeden, Böyle gerektirmiş demek yazgı." (Ovidius, Meta. III, 176-177).

Bellerophon'tes'in (Bellerophon)¹¹ mitindeki olgular ile birlikte Yunan mitolojisindeki ceza kavramının detayları açıkça görülmektedir. Corinth Kralı Glaukos'un oğlu ve Sisyphus'un torunudur. Çeşitli anlatılarda babasının Poseidon olduğundan bahsedilir (Hamilton, 2019, 96). Bellerophon'tes, yanlışlıkla kardeşini öldürdüğü ya da üzerine iftira atıldığı için ülkesinden sürülür. Suçlarından arınmak için kendine temiz kalpli bir adam bulup hizmetine girmiştir. Bu adamın verdiği görevlerden sağ çıkmasına tanrılar yardım etmişlerdir. Athena, ona kanatlı at olan Pegasos'u yakalamasında yardımcı olmuştur. Mitler buraya kadar birlik içerisindedir. Aynı hikayelerin başladığı yer Bellerophon'tes'in sonu ile ilgilidir. Bellerophon'tes, Pegasos'a binerek Olympos'a gitmeye çalışır ancak Zeus, onun bu saygısızlığını cezalandırır. Bir at sineği göndererek kanatlı atın onu sırtından atmasını sağlar. Tanrıları gücendirdiği için Bellerophon'tes, kalan ömrünü insanlardan ayrı utanç içinde geçirir.¹² Diğer bir anlatıma göre ise görevleri bittikten sonra Pegasos'u serbest bıraktı ve Lykia ülkesinin kralı oldu (Homeros, *İl. VI. 155-211*. Erim, 2013, 127-131). Yücel'in aktarımına göre ise Bellerophon'tes, Pegasos'un sırtında düştükten sonra ölmüştür. Bunun üzerine bir yıldız dönüşmüş ve gökyüzündeki yerini almıştır (Yücel, 2013, 233).

Atalante çok hızlı koşabilen bir kadındı. Evliliğin onun sonu olacağına dair bir kehanet vardı. Bu yüzden onunla evlenecek kişi onunla yarışmak ve onu geçmek zorundaydı. Kazanırsa Atalante onunla evlenecekti. Eğer kaybederse sonu ölüm olacaktı. Birçok genç erkek bu uğurda can verdi. Hippomenes isimli bir genç tanrıça Aphrodite'den yardım ister. Tanrıça sayesinde isteğine kavuşan genç adam ona şükran göstermeyi unuttur. *"Unuttu bana, Adak sunmayı,*

¹¹ Bellerophon'tes ismi kahramanın eski ismidir. Daha sonra Yunan ve Latin yazarlar Bellerophon ismini kullanmışlardır. Bkz. Hansen, 2019, 201.

¹² Hesiodos, *Theog.* 324. Berens, 2013, 267-269. Erhat, 2018b, 72-74. Hamilton, 2019, 96-98. Bayladı, 2017, 246-250.

tapınakta kokular saçmayı." (Ovidius, *Meta.* X, 682-683). Bunun üzerinde Aphrodite onları cezalandırmak ister. İki genç evlerine dönüş yolundayken Kibele'nin tapınağında geceyi geçirmek isterler. Bu kutsal yerde kalmak yasaktır. *"Bu kutsal, Yeri kirletmişler yasak sevişmelerle."* (Ovidius, *Meta.* X, 694-695). Bunun üzerine Toprak Ana Kibele onları birer aslana çevirir (Erim, 2013, 133-137). Geceye geçirdikleri tapınak ile ilgili çeşitli anlatılar vardır. Bu tapınağın Kybele'ye ya da Zeus'e ait olduğuna dair anlatımlar farklılık göstermektedir (Erhat, 2018b, 64). Mitlerde Hippomenes'in ya da Melanion'un adı geçer. Mitlerdeki bu kişiler ya farklı kişilerdi ya da aynı kişinin farklı isimleriydi (Conner, 2018, 178). Atalante'nin üstün özellikleri, yay ve koşudaki becerisi ve iffetli biri olması, onu bir nevi insan formunda Artemis olarak ortaya çıkarmaktadır (Fox, 1916, 59).

Erikhthonios (Erysikhton), Demeter'in kutsal korusundaki en büyük meşe ağacını keserek büyük bir suç işlemiştir. Aldığı uyarılara rağmen bunu yapmıştır. Meşe ağacı bile Erikhthonios ilk darbeyi vurunca onu Demeter'in cezası için uyarıyordu. Erikhthonios buna aldırmayarak devam etti. Demeter onu cezalandırması için Kıtık'a gitti. Kıtık ona uykusunda yaklaştı ve midesine açlık hissini bıraktı. Erikhthonios artık doymak bilmiyordu. Ne yerse yesin hemen geri acıkıyordu. Her şeyini sattı kendini doyurmak için ama başaramadı. Kızını dahi sattı ancak, Poseidon'un acımasıyla kızı her seferinde kurtuldu. En sonunda Erikhthonios, bu açlığı durdurmak için kendi gövdesini yedi ve bu açlığı sonlandırmak için kendini öldürdü. (Hamilton, 2019, 217-218. Erhat, 2018b, 107).

"Başladı kendi kendini yemeye, parçalamaya, Gittikçe eksiliyordu gövdesi mutsuzun..." (Ovidius, *Meta.* VIII, 876-877)

Arkadia Kralı Lykaon, tanrılara saygısızlıkta yeni bir yaklaşım izlemiştir. Tanrıları onların şerefine verdiği bir yemeğe davet eder. Lykaon, oğlunu öldürür ve tanrıların önüne yemek diye sunar. Bir diğer mite göre torunu Arkas'ı öldürmüştür ve Zeus, kendi çocuğu olan Arkas'ı tekrar diriltir. Tanrılara insan yedirmeye çalışmasından dolayı Zeus'un gazabını üstüne çeker. Zeus, Lykaon'u bir kurta çevirir.¹³

Orion, yakışıklı bir avcıydı. Gözlerini kaybetse de zaman içerisinde geri kazandı. Orion'un Poseidon'un oğlu olduğunu anlatan mitlerin yanında genç ve başarılı bir avcı olduğu da anlatılmaktadır. Onun kör olmasından dolayı Eos (Şafak) isimli tanrıçanın ona aşık olduğu anlatılır. Orion'un ölümüyle ilgili birçok mit vardır. Artemis'e tecavüz etmeye kalkıştığı, bütün hayvanları öldüreceğini söyleyerek hayvanların koruyucusu Artemis'e saygısızlık yapması, Apollon'un kardeşi Artemis'in genç avcıdan etkilendiğini düşündüğü için Orion'u kıskanması,

¹³ Erhat, 2018b, 55-56; 196. Hamilton, 2019, 226. Can, 2012, 54. Fox, 1916, 20-21.

Artemis'in hizmetkarlarından Opis'e tecavüz etmeye çalışması ve Eos'u (Şafak) kendine eş olarak olması sonucu Artemis'in onu öldürmesi. Ancak hepsinin sonucu aynıdır. Orion ölünce gökyüzüne çıkarılır ve Avcı takımyıldızı olarak yıldızlar arasındaki yerini alır.¹⁴ Artemis'in Orion'a aşık olduğunu ve yanlışlıkla onu öldürdüğünü içeren mitlerde, kızının daha fazla üzülmemesi için Zeus Orion'u bir takımyıldızına çevirir (Yücel, 2013, 85).

Tanrıların Öfkeleri Sonucunda Ceza Verdikleri Mitler

Yunan mitolojisinde tanrıların da birçok defa insan gibi duygularıyla hareket ettikleri görülmektedir. Bu duyguların içerisinde suçlu-suçsuz ve haklı-haksız aramadan dahi hüküm verdikleri hikayeler vardır. İnsanların işlerini karışmayı sevmelerinin yanında tanrılar da insanlar gibi hazza düşkün ölümsüz varlıklardı. İnsan görünümüne girdikleri zamanlarda aralarına karışırlar. İsteklerini elde etmek için insan formunu birçok kez kullanmışlardır (Us, 2017, 13).

Zeus, titanlarla olan savaşı sonucunda kendisine karşı savaşanları ağır cezalara çarptırıştır. Bu cezaları verirken hiçbir acıma belirtisi göstermemiştir (Hamilton, 2019, 44). Prometheus ve dört kardeşi Zeus tarafından acımasızca cezalandırılmıştır. Atlas'a göğü tutma cezası, Menoitios'a yıldırımlar göndererek yerin altına kapatması, Epimetheus'a kadını göndermesi ve Prometheus'u bir dağa zincirlemesi. Zeus bu titan kardeşleri özel bir kin tutar. Çünkü bu kardeşler akıl üstünlüğünü savunurlar (Erhat, 2018b, 254). Zeus, gururlu ve kibirli Menoitios'u yıldırımıyla vurarak Erebos'un (Karanlık) en karanlık yerine gönderir (Hesiodos, *Theog.* 510-515. Erhat, 2018b, 204). Poseidon, Girit'te yeterli ilgi göremediği için Minator isimli boğa ve insan karışımı yaratığın doğmasını sağlar. Böyle Kral Minos'u cezalandırır (Yücel, 2013, 135-136). Ayrıca deniz yaratığını Kraliçe Andromeda'yı öldürmesi için gönderir. Bu yaratığı tanrıların yardımıyla Perseus isimli kahraman durdurur (Burn, 2017,98).

Prometheus'un ateşi çalmasından sonra Zeus, sadece titani cezalandırmakla yetinmez. Öfkesinden insanlar da payını almıştır. Zeus, ilk kadını yaratılması ile insanların üstüne kötülükleri salar.

"Öyle bir bela salacağım ki insanların başına, Sevmeye, okşamaya doyamayacaklar bu belayı." (Hesiodos, *Erg.* 55-60)

Bu kadın Pandora'dır. Tanrılar, Hephaistos'un kilden yaratmış olduğu Pandora'ya o kadar çok beğendiler ki bu etkilenmenin sonucunda ona yetenekler vermeye karar verdiler.

¹⁴ Homeros, *İl.* XVIII, 485-489. *Od.* V, 122. Conner, 2018, 144-145. Hamilton 2019, 31. Erhat, 2018, b 29.

Hermes'ten sakın ve ikna dolu bir ses tonu, Aphrodite'ten güzellik ve memnun etme kabiliyeti, Athena'dan kadınsı çekicilik bahşedildi. Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a Pandora hediye edildi. Tanrıların kralı Zeus, insanların kendini sevmekten alıkoymayacağı ama insanlara sadece kötülük getirecek olan güzel kadını insanlara gönderir (Pironti, 2018, 586). Kadın o kadar etkileyiciydi ki Prometheus'un uyarısına rağmen Pandora'nın karşısında adeta büyülenen Epimetheus onu kabul etti ve onunla evlendi. Pandora kavanozu açtı ve içindekiler kanatlanıp uçtular. Kavanozun en altında olan Umut dışarı çıkmadan Pandora kavanozun kapağını kapatmıştı.¹⁵ Pandora, kutunun kapağını kapatmadan Umut'un da çıktığı ve insanın kötülüklerle karşı içinde bulunduğu gücü buna bağlayan mitler olsa da bunlar az sayıdadır (Hamilton, 2019, 48). Bu mitteki Pandora'nın içi türlü kötülük dolu emanetin çeşitli anlatımları vardır. Mitlerde vazo, kavanoz ya da kutu olarak anlatılır.¹⁶ Pandora'ya verilen kutunun Zeus tarafından düşün hediyesi olarak verildiğine ya da saklaması için zaten Epimetheus'ta olduğuna dair anlatımlar vardır (Conner, 2018, 37). Pandora, bütün tanrılardan armağanlar almıştı. Zaten ismi buradan gelmektedir.¹⁷ Hikayelerde ilk erkeklerin ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli anlatımlar olsa da ilk kadının her zaman tanrıların el işi olduğuna inanılıyordu (Fox, 1916, 15).

Pandora'dan sonra tanrıların insanlara karşı olan öfkesi dinmemişti. İnsanlar giderek yozlaşmıştı. Tanrılar bu yüzden insan soyunu bitirme kararı aldılar. Zeus'un emriyle yağmurlar yağdı, ırmaklar ve denizler taşı. Birçok millette olduğu gibi Yunanlılarda da büyük bir tufan (sel) hikayesi vardır. Yunan mitolojisinde büyük tufanın hikayesi, Deukalion mitine bağlanmıştır. Prometheus'un oğlu olan Deukalion, babasının önceden uyarması sayesinde kayık yaparak bu felakete hazırlanmıştır. Dokuz gün süren selin ardında karısı Pyrrha kurtuldular. Pyrrha'nın Epimetheus ile Pandora'nın kızı olduğu bazı mitlerde geçmektedir. İnsanlık bu karı kocanın soyundan tekrar türemiştir. Taşlardan yeni insanlar dünyaya geldi.¹⁸

Tanrıların öfkesinden bahsedecek olursak bu konuda kesinlikle Hera'yı atlamamak gerekir. Göklerin kraliçesi konumunda olan Hera, kocası Zeus'un çapkınlıklarını kıskanan bir eş konumundadır. Zeus'un hatası olan konularda bile asıl öfkesinin ona karşı olmasına rağmen onunla yüzleşmek yerine her zaman kadınları suçlar ve onları cezalandırırdı (Conner, 2018, 77). Hera'nın öfkesine maruz kalanların sayısı az değildir.

¹⁵ Hesiodos, *Erg.* 50-57; 67; 90-100. *Theog.* 579-580. Erhat, 2018b, 236-237. Berens, 2013, 30. Fox, 1916, 14-15. Sandalcı, 2019, 93.

¹⁶ Berens, 2013, 30, dn. 10. Hansen, buradaki karmaşıklığın bir yanlış çeviri olduğu sonucuna varmıştır. Bkz. Hansen, 2019, 422.

¹⁷ "Pandora bütün tanrıların armağanı demektir," Hesiodos, *Erg.* 82.

¹⁸ Ovidius, *Meta.* I, 245; 321-323. Baldwin, 2013, 31; 174. Berens, 2013, 26. Erim, 2013, 65-71. Sandalcı, 2019, 93-94. Bayladı, 2017, 225-227. Hansen, 2019, 110-111. Estin & Laporte, 2010, 130-131. Pironti, 2018, 588-589.

Io, güzelliğiyle ve iyi kalbiyle tanınmış Argos Kenti'nde yaşayan genç bir bakireydi. Zeus onunla tanışmak istedi. Hera her zaman kıskanç bir tanrıçaydı. Hera'yı gören Zeus, Io'yu bir ineğe çevirdi. Tanrıça Hera, bu ineğin Io olduğunu anladı ve onu kendisine hediye vermesi için Zeus'u ikna etti. Bazı mitlerde Zeus ile Io'nun birlikte olduklarını anlatır. Io'nun Zeus'un çocuğuna hamile bir şekilde inek formunda kaldığı söylenir. Bu ilişkiden doğan çocuğun adı Epaphos'tur (Erhat, 2018b, 159. Yücel, 2013, 54). Onun etrafına bir atsineği vererek Io'yu sürekli rahatsız etmesini sağladı. Yıllar boyunca Zeus karısı Hera'dan çekindiği için Io'ya yardım etmedi. Io'nun inek halinde dolaşarak at sineğinden kaçmaya çalışmasının üzerinden yıllar geçer. Io'nun Mısır'da Nil'in kenarına geldiği bir gün Hera uykuya dalınca bu genç kızı eski haline çevirdi. Uzun yıllar Mısır'da yaşayan Io, huzurlu ve uzun bir ömür sürdü.¹⁹ Prometheus, ineğe dönüştürülen Io'yu ve onu kovalayan atsineğini görünce Hera'nın kininden bahseder:

"Hera'nın kini düşmüş ardına bugün, Öldüresiye kovalıyor seni dünyada." (Aiskyhlos, *Prom.* 526-608).

Io ile ilgili diğer bir anlatım ise onun Hera'nın bakire rahibelerinden biri olduğudur. Ancak bu bile Zeus'u genç bakireden Io'dan uzak tutmaya yetmemiştir. Ayrıca Io'nun Hera'dan af dileyerek eski haline kavuşmasını anlatan bir mit vardır (Conner, 2018, 75-77. Fox, 1916, 21). Io'nun bir ırmak tanrısı olan İnakhos'un kızı olduğuna dair anlatımlar da mevcuttur.²⁰ Erhat, doğulu mitlerin Yunanlılar tarafından uyarlandığı ve bunlardan birinin Io'nun hikayesi olduğunu söyler. Erhat'a göre Io, Mısır tanrıçalarından biri olan İsis'tir (Erhat, 2018b, 159).

Kallisto, Arkadia Kralı Lykaon'un kızıydı. Kallisto'nun babasının kim olduğuna dair mitlerde farklı anlatımlar vardır. Arkadya kralının ya da Thebai kralının kızı olduğuna dair iki mit vardır (Conner, 2018, 73). Bir gün Kallisto, ormanda avlanırken Zeus onu gördü. Genç kızı beğenerek onunla birlikte oldu. Bunu öğrenen Hera, Kallisto'yu bir ayıya çevirdi. Kallisto ile ilgili diğer bir anlatım ise onu Artemis'in bir ayıya çevirdiğidir. Çünkü onun bakire rahibelerinden biridir. Zeus ile bu yeminin bozmuştur (Conner, 2018, 74). Kallisto, ormanda uzun yıllar ayı olarak yaşadı. Öfkesi dinmeyen Hera, bir gün oğlunu Kallisto'nun karşısına çıkarmak istedi. Zeus ise ikinci cezaya katlanamadı ve Hera'dan önce davranarak Kallisto'yu yıldızların arasına koydu. Zaman içerisinde Kallisto'nun oğlu olan Arkas da annesi gibi yıldızların arasına koyuldu. Bu hikayeden dolayı bu takımyıldızlarına Büyük ve Küçük Ayı isimleri verilmiştir.

"Aldı ikisini de göklere, güçlü esen bir yel, birer Komşu yıldız olarak yerleştirmiş onları boşlukta." (Ovidius, *Meta.* II, 507-508)

¹⁹ Ovidius, *Meta.* I, 605-606. Baldwin, 2013, 33-39. Hamilton, 2019, 53-54. Erim, 2013, 51-55. Yücel, 2013, 52-55. Us, 2017, 14.

²⁰ Erim, 2013, 51. Bayladı, 2017, 184. Can, 2012, 98.

Hera'nın öfkesi bunun üzerine daha da arttı ve Poseidon ile konuşarak bu yıldızların denize inmesini engelledi.²¹

Hera'nın kıskançlığı sonucu belki de masum birini cezalandırdığı mitin temelinde yine soyut bir kavram olan yankının açıklanmasını görülmektedir. Zeus'un kendini nymphelerden biriyle aldattığını düşünen Hera, bu perilerin yanına gider. Diğer kız kardeşleri kaçarken Ekho (Yankı) kaçmamıştı. Hera bu kişinin Ekho olduğunu düşünerek onu bir daha konuşamayacak şekilde cezalandırdı. Kendinden önce konuşanın ilk kelimelerini söylemesini yasakladı. Sadece konuşan kişinin son kelimeleri söyleyebilecekti. Ekho ise Narkissos'a aşıkta. Ona açılınca karşılığını bulamadı ve tanrılara onu cezalandırmaları için yalvardı. Genç adamın onu reddetmesinden sonra mağaralara çekildi ve dağlarda tek başına yalnız bir yaşan sürmeye başladı.²²

"..konuşmayı, susmayı bilmeyen bir nymphe,.. Son sözlerini söyleyebiliyordu işittiği seslerin Yineleyerek." (Ovidius, *Meta*. III, 357-360)

Hera tarafından cezalandırılmış bir diğer isim de Tiresias'tır. Tiresias'ın eşine az rastlanır ilginç bir hikayesi vardır. Tiresias hem erkek hem kadın olarak yaşamıştır. Çiftleşen yılanlardan dişiye öldürdüğü için bir kadına dönüşür. Yedi yıl sonra aynı sahneyi tekrar görünce bu sefer erkek yılanı öldürerek tekrar eski erkek haline geri döner. Olympos'ta bir tartışma meydana gelir. Zeus ve Hera kadın ve erkeğin birleşmesinden hangisinin daha çok zevk aldığını tartışmaktadırlar. Böylece tartışmayı sonlandırmak için Tiresias çağrılır. Tiresias kendinden son derece emin bir şekilde kadının daha çok zevk aldığını söyler. Bununla da kalmayarak kadının erkekten dokuz kat daha fazla zevk aldığını da buna ekler. Çok kızan Hera, Tiresias'ın gözlerinin işlevini yitirmesini sağlar ve onu kör bırakır. Hera'nın Tiresias'ı kör etmesi üzerine Zeus da ona kahinlik yeteneğini bahşeder. Ayrıca Zeus onun ömrünü uzatarak yedi kuşak daha yaşamasını sağlar. Tiresias, birçok kehanette bulunur. Öldüğünde bile bu yeteneği devam etmektedir.²³

Narkissos için anlatılan iki öykü vardır. Bir tanesi Zeus'un kardeşi Hades'e yardım etmek için yarattığı bir çiçektir. Günümüzde nergis isimli çiçeğin ismi buradan gelmektedir. Diğer hikayede ise Narkissos, yakışıklı ve genç bir erkekti. Adı Ekho (Yankı) olan bir kız aşık oldu ona. Narkissos tarafından karşılığını bulamayınca Ekho tanrılara onu cezalandırmaları için haykırdı:

"Kaldırıp ellerini Göğe haykırmış biri: sevsin de kavuşmasın sevdiğine" (Ovidius, *Meta*. III, 404-405).

²¹ Hamilton, 2019, 226. Erhat, 2018b, 55-56. Erim, 2013, 19-22. Fox, 1916, 29.

²² Hamilton, 2019, 61-62. Erim, 2013, 43-46. Can, 2012, 103-105.

²³ Homeros, *Od*. X, 491. Conner, 2018, 78. Erhat, 2018b, 279.

En çok da Nemesis genç kızın haykırışı karşısında etkilendi. Tanrıçanın öfkesi genç adama ağır bir ceza vermesi ile dinmiştir. Başkasının sevgisine karşılık vermeyen bu adama ceza olarak kendinden başkasını sevmeme cezası verildi. Narkissos, suda yansımalarını görünce kendine aşık oldu. Cezasını şimdi anlayan genç adam suyun yanında eriyip gitti. Ölümlük bile yeraltı ırmağı olan Styks Irmağı'ndaki kendi yansımalarına baktığı söylenir. Eridiği yer olan suyun kenarında bir çiçek topraktan çıktı. Açan bu çiçeğe onun adıyla seslenildi, Narkissos.²⁴

"Hepsi var, Narcissos'un ölüsü yok ortada. Yalnız sarı, ak tüycüklü bir çiçek öldüğü yerde..."
(Ovidius, *Meta.* III, 509-510)

Sonsuz Cezalara Çarptırılanların Anlatıldığı Mitler

Mitlerde karşımıza çıkan sonsuza kadar sürecek cezalar belki de cezaların en ağıridır. Sonsuza kadar aynı işkenceye maruz kalmak insanın akli dengesini bozmanın yanında ruhunu da parçalayacağına şüphe yoktur. Sonsuzlukla cezalandırılan isimlerin arasında ölümsüz isimler olsa da ölümlükler de vardı. Tanrıların gazabını sonsuza kadar yaşayacak olmak cezaların en ağıridır.

Ölümsüz bir titan olan ve Zeus'a karşı savaşan Atlas, bu sonsuz cezalardan birine çarptırılan ilk isimlerdendir. Zeus, Atlas'ı sonsuza kadar yeri ve göğü birbirinden ayrı tutmakla cezalandırır. Hesiodos, Atlas'ın göğü tuttuğunu söyler. Homeros ise onun yeri ve göğü ayıran direkleri tutmakla cezalandırıldığını anlatır.²⁵

"Güçlülerin güçlüsü Atlas'tı o, İnlıyordu sırtında taşırken gökkubbeyi." (Aiskhylos, *Prom.* 397-435)

Ixion, işlediği suçlara rağmen Zeus'un onu yükümlülüklerinden ve cezasından kurtduğunu anlatan mitler vardır. Ixion ise bu iyiliklere rağmen Zeus'a nankörlük yapmıştır. Karısı Hera'yı baştan çıkarmaya çalışmıştır. Ixion'un planını anlayan Zeus ya da Hera'nın kendisi olarak anlatılır, Hera'ya benzer biri yaratılır ve Ixion onunla ilişkiye girer. Buradan at adamların doğduğu söylenir. Ixion, tanrıların içeceği ambrosiadan içtiği için aslında bir ölümsüzdür. Bu yüzden de cezası sonsuzdur. Zeus bu saygısızlığı için Ixion'u sonsuza kadar dönüp duracak bir tekerleğe hapsedmesi için Hermes'e bir görev verir. Bazı mitlerde tekerleğin alevlerle kaplı olduğunu anlatılır.²⁶

²⁴ Hamilton, 61-62. Erhat, 2018b, 211-212. Erim, 2013, 43-48. Yücel, 2013, 265-267. Can, 2012, 103-105.

²⁵ Hesiodos, *Theog.* 507; 518-520. Homeros, *Od.* I, 53-55. Erhat, 2018b, 67-68. Hamilton, 2019, 45. Hansen, 2019, 191-193.

²⁶ Ovidius, *Meta.* VIII, 612-615. Erhat, 2018b, 153-154. Conner, 2018, 163. Sandalcı, 2019, 150. Can, 2012, 62.

Tityos bir devdir. Hera, Leto'dan intikam almak için bu devi Leto'ya şehvet du şehvet duyması için doldurur. Tityos, Leto'ya tecavüz edemeden çocukları Apollon ve Artemis, annelerinin yardımına yetişerek devi öldürdüler. Başka bir mitte Artemis'in devi tek başına öldürdüğü anlatılır. Tityos'un cezalandırılması ile ilgili ikinci mit ise dev Tityos'u, Zeus'un cezalandırdığıdır. Tityos'a ise ceza olarak gönderildiği Tartaros'ta sonsuz bir ceza verilir. Her gün iki akbaba Tityos'un karaciğerini yer. Karaciğer tekrar çıkar ve bu ceza böyle tekrar eder.²⁷

Tantalos, babası Zeus olan bir ölümlüydü. Tantalos, diğer ölümlülere nazaran daha çok sevilirdi ve ona ayrıcalık tanınırdı. Tanrılarla aynı sofraya bile otururdu. Tantalos'un tanrıları öfkelenmesi ile ilgili farklı anlatımlar vardır. Zeus'un köpeğini Hermes'e teslim edeceği yalanını söylemesi, tanrıların yiyecek ve içeceklerini çalması, tanrıları çağırdığı ziyafette onların sırlarını açıklaması gibi anlatımlara rastlanmaktadır. En yaygın anlatılan mit ise oğlu Pelops'u öldürerek tanrılara yedirmeye çalışmasıdır. Tanrılar onlara yapılan bu saygısızlığı anladılar. Tantalos'u öyle bir cezalandırdılar ki bir daha kimse tanrıları küçümsemek gibi bir hataya düşmeyecekti. Onu, Hades'in göllerinden birine koydular. Tantalos, ne zaman susarsa göldeki sular çekiliyordu. Gölün üstünde meyve ağaçları vardı. Acıkınca onları toplamak için her yeltendiğinde rüzgar onları savuruyordu. Böylece Tantalos, sonsuza kadar aç ve susuz kalmakla cezalandırılmıştı.²⁸

Korinth Kralı Sisyphos, oldukça zeki olan bir ölümlüydü. Homeros, İlyada adlı eserinde Sisyphos'un Ephyre ülkesinin kralı olduğu söyler. Bu farklılığa rağmen insanların en kurnazı olduğunu da eklemiştir:

"Aiolos oğlu Sisyphos yaşardı orada, insanların en kurnazıydı o," (Homeros, İl. VI, 153-154).

Zekasından dolayı Sisyphos'un ismi, *sophos* (bilge) sözcüğü ile ilişkilendirilmektedir. Hayattayken birçok suç işlediği için kötü biri olduğu da anlatılır. Zeus, ırmak tanrısı olan Asopos'un kızı Aigina'yı kaçıtır. Sisyphos da kızını kaçıranın Zeus olduğunu tanrıya söyler. Zeus onu ihbar ettiği için Sisyphos'u yeraltındaki Ölüler Ülkesi'ne gönderir. Sisyphos ise ölmeden önce karısına onu düzgün bir şekilde defnetmemesi için söz verdirtmişti. Böylece Yeraltı'na gittiği zaman dönebilmek için bir plan yapmıştı. Öldüğü zaman Persephone'ye yalvararak işleri yoluna koymasını ve karısını cezalandırması için ondan yeryüzünde üç gün istedi. Bazı mitlerde bu izni Hades'ten istediği anlatılır. Korinth Kralı, karısını cezalandırmak dahil geri dönmek için de verdiği sözü tutmadı ve uzun yıllar boyunca yaşamına devam etti. Mitlerde tekrar Yeraltı Dünyası'na dönüş şekliyle ilgili farklı anlatımlar vardır. Ölümlü olmasından dolayı eceliyle

²⁷ Homeros, *Od.* XI. 576-581. Erhat, 2018b, 287. Conner, 2018, 139.

²⁸ Homeros, *Od.* XI. 582-592. Hamilton, 2019, 175-176. Erhat, 2018b, 278. Sandalcı, 2019, 149-150. Burn, 2017, 73.

öldüğü ya da Tanrı Hermes'in Zeus'un emriyle Sisyphos'u yeraltına sürüklediği anlatılır. Sisyphos burada sonsuza kadar sürecek cezasıyla yüz yüze gelir. Bir kayayı dağın tepesine iterek çıkarması onun cezasıdır. Ne var ki cezası sadece bununla sınırlı değildir. Kayayı ne zaman en tepeye çıkaracak olursa kaya tekrar aşağıya yuvarlanır. Tekrar kaçmaması için boş zaman bulamayacağı bu sonsuz ve umutsuz döngü, Sisyphos'un cezasıdır.²⁹ İngilizce'de kullanılan "Sisyphos'un işi" diye bir deyim vardır. Bu deyim faydasız yapılan aktivite ve işlerin yanı sıra sinir bozucu işler için de kullanılmaktadır (Conner, 2018, 102).

Albert Camus tarafından kaleme alınan Sisifos Söyleni, uyumsuz kavramına açıklık getirmeye çalışır. 1957 yılının Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan bu eserde Sisyphos'un bilinçli bir şekilde cezasına direndiğini ve tanrılara başkaldırdığı anlatılmaktadır. Her türlü yenileceğini bildiği halde umutsuzluğa kapılmadan kötülüğe direnen insanlar gibi Sisyphos direnmektedir. Camus'a göre ancak bu başkaldırı insanlığın gerçek boyutlarını kazanmasını sağlayabilir. Tanrılar Sisyphos'u cezalandırırken yarasız ve umutsuzca yaşanılacak bir cezadan daha ağır bir ceza olmadığını düşünmüşlerdir. Sonuç vermeyen ve insanı umutsuzluğa sürükleyen bir çaba halindedir. Tanrılar hor görmesi, onların işlerine karışması, ölümü aldatması ve yaşama olan dipten tutkusu Sisyphos'un bu cezaya çarptırılmasının etkenleridir. Kocaman bir kayayı yüklenen bir omuz. Ne kadar da ağır bir yüküdür. Sisyphos'un direnişinde insanın güveni görülmektedir. Sadece bir ölümlü, bir insan olmasına rağmen yüzüne yapışmış o kayayı tekrar itmekten vazgeçmez. Onun bu katı direnci, onu kayanın kendisi yapmıştır. Kırılmaz, parçalanmaz. Kaya tepeden aşağıya yuvarlandığında ve Sisyphos kayayı tekrar yukarı çıkardığında aşağı düşeceğini bilmesine rağmen işinin başına koyulduğu vakit insanın bilincinin uyandığı zamandır. Sisyphos, bilinçli bir şekilde kaderini kabul eder. Artık kaderi olan o kayadan daha güçlüdür. Sonsuz cezası olan Sisyphos'un kaderi taşınamayacak kadar ağır bir yüküdür. Bu ağır yüke rağmen asla pes etmez. Sisyphos'un tanrıların cezasının üstesinden gelmesinin ve onları yenmesinin sırrı ise bunu bilinçli yapmasıdır. İsterse pes edebilir veyahut bir yardım bekleyebilirdi. Tanrılara dahi yalvarabilirdi. Korinth Kralı bunu yapmamış ve kaderini kendi belirlemiştir. Kayayı her seferinde usanmadan iter durur. Kaderinde zorluklara tek başına direnmek bile insana güç veren, içini dolduran bir güçtür (Camus, 2019, 137-141).

Sonuç

Yunanlılar intikam, kader ve ceza gibi soyut kavramları tanrısal kimliklere büründürmüşlerdir. Kader inancı onların dininin temelindedir. Kehanetlere inanmaları da aslında bir nevi geleceği bilerek kendi kaderleri ile ilgili tahminlerde bulunmak istemelerinden

²⁹ Homeros, *Od.* XI. 593-601. Erhat, 2018b, 272-273. Hamilton, 2019, 232. Conner, 2018, 101. Sandalcı, 2019, 151-152. Burn, 2017, 73. Estin & Laporte, 2010, 198. Fox, 1916, 37.

gelir. Bütün bu tanrısal kimliklere rağmen aslında inandıkları insanın kendi eylemlerinin sonuçlarına katlandıklarıdır. Mitlerde çok nadir olarak suçsuz kişilerin zor durumlarla karşılaştıklarını görülmektedir. Yine de Yunan mitolojisindeki tanrılar insan görünümündedir ve eylemlerinin çoğu da tıpkı bir insanın yapacağı türdendir. Öfkelenirler, kıskanırlar ve cezalandırmak isterler. Tanrılar üzerinden öğretilmek istenen öğütler aslında hayatın bir yansımasıdır. Yunanlılar yaratmış oldukları tanrılarını kendi suretlerinde yaratmış olmaları aslında insanlığın bir görüntüsünü çizdiklerini kanıtlamaktadır (Us, 2017, 13). Hem insanlar hem tanrılar birbirlerinden etkilenmişler ve ortak noktalarda benzemenin ötesinde aynı eylemlerde bulunmuşlardır. Bu da bizim dönemin insanını anlamak ve düşünce şeklini kavramamız için mitleri dikkatlice değerlendirmemizi gerektirmektedir (Us, 2017, 15). Örnek olarak Nemesis bir intikam tanrıçası olarak görülse de onun bir denge unsuru olduğunu görürüz. Tıpkı cezalandırmayı ve kötü şans getirdiği gibi iyiliği ve şans da hak edene verir. Bu da bize Yunanlıların mitlerde aktarmak istedikleri asıl mesaja yöneltir. İnsan iyiliği de kötülüğü de kendi kendine getirendir.

Genel olarak içerisinde ceza içeren mitleri kısa bir şekilde incelendiğinde ortaya tanrıların kendilerine yapılan belirli eylemlere karşılık verdikleri görülmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Yunanlılar arasında bir ahiret inancı ya da Cehennem kavramı olmadığı için mitlerde geçen cezalar insanları korkutmaktan çok ders vermek amaçlıydı. Dinin ve toplumun ortaklaşa bir kültür çerçevesinde öğütlemeye çalıştığı normlar dikkat çekmektedir. Çünkü Dünya insanlara verilmiş sonsuz nimetlerle doluydu. Bu nimetleri onlara veren ve bunu kontrol edebilen tanrılara saygı duyulması mitlerin temeliydi (Sandalcı, 2019, 19). Bunları çiğneyenler ağır cezalarla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Platon'a göre yalnız iyi olan şeyler tanrılardan gelmektedir. Kötülüklerde onların bir payı yoktur. Tanrılar her zaman haklıdır ve ne yaparlarsa iyi yaparlar. Cezaya uğrayanlar bahtsız ve cezaya muhtaç kişilerdir (Platon, *R. II*, 379-380).

Kısaca bahsettiğimiz mitlerde verilmek istenen birçok mesajın yanında temelde anlatılmak istenen öğütler vardır. Bu mitler edebiyat, sanat ve mimari gibi Yunan kültürünün gelişmesinde ve ilham bulmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada bahsedilen mitlerin aktarmak istediği temel mesajları vardır. Prometheus'un hikayesinde erdemi, Arachne'nin hikayesinde kibrin sonuçlarını, Narkissos'un hikayesinde egonun ve bencilliğin karşımızdakileri nasıl kırabileceğini, Niobe'nin hikayesinde kıskançlığın sonunun iyi olmadığını, Ixion'un ve Bellerophon'tes'in hikayesinde nankörlüğü, anlattığımız birçok hikayede tanrılara yani büyüklere yapılan saygısızlığın hoş karşılanmadığını ve hak etmediği cezalara katlanan Kallisto ve Orion gibi kişilerin sonunda sabırlarının ödüllendirildiği görülmektedir.

Mitler, bir polisten diğerine gezen ozanlar sayesinde yayılmıştır ve aslında bu ozanlar dini yaymak gibi bir amaç gütmemişlerdir. Bu mitlerde çıkarılması gereken dersler vardır. Sadece mitlerde değil, Hesiodos'un özellikle kardeşi için yazdığı İşler ve Günler kitabında da uyulması gereken ahlaki değerler görülmektedir. Hesiodos, kardeşine öğütler vererek toplumsal ahlak kurallarını da ona hatırlatır. Çalışmanın ve adaletin önemini, kardeşinin karısına göz dikmenin suç olduğunu, dilenciye kötü davranmanın doğru olmadığını, yetim hakkı yemenin ve babaya karşı gelmenin kötülüğü, insan ilişkileri ve tarımın incelikleri gibi daha birçok öğütler vermektedir (Hesiodos, *Erg.* 205-340). Sonuç olarak, Yunan mitolojisinde kısa olarak ele aldığımız içinde ceza içeren mitler de dahil olmak üzere tüm bu hikayeler, koloniler ve ticaret ile geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Yunanlıların, Doğu ile etkileşimleri sonucu ortaya çıkan ve toplumsal normları öğütlemeye çalışan gelişmiş bir kültürün temel taşıdır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

(Aiskhylos, *Prom.*) Aiskhylos, *Zincire Vurulmuş Prometheus* (çev. A. Erhat, S. Eyüboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2019.

(Hesiodos, *Theog.*) Hesiodos, *Theogonia*

(Hesiodos, *Erg.*) Hesiodos, *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler)

Kullanılan Metin: Hesiodos, *Theogonia – İşler ve Günler* (çev. A. Erhat, S. Eyüboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2018.

(Homeros, *İl*) Homeros, *İlyada* (çev. A. Erhat, A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2019.

(Homeros, *Od.*) Homeros, *Odysseia* (çev. A. Erhat, A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2018.

(Ovidius, *Meta.*) Ovidius, *Metamorphoses* (Dönüşümler, çev. İ. Z. Eyüboğlu). İstanbul: Payel Yayınevi. 2017.

(Platon, *R.*) Platon, *Respublica "Politeia"* (Devlet, çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2019.

Modern Kaynaklar

Albasan, I. (2019). Yunan Mitolojisi'ne Psikanalitik Bir Yaklaşım. *Homeros*, 2(3), 95-102.

Baldwin, J. (2013). *Antik Yunan Hikayeleri*. (çev. O. C. Güçlü). İzmir: İlyaz İzmir Yayınevi.

Batuk, C. (2009). Mit, Tarih ve Gerçeklik Üzerine Notlar. *Milel ve Nihal*, 6(1), 27-53.

Bayladı, D. (2017). *Tanrıların Öyküsü*. İstanbul: Say Yayınları.

- Berens, E. M. (2013). *Antik Yunan Efsaneleri ve Roma Mitleri*. (çev. N. Benzergil). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Burn, L. (2017). *Yunan Mitleri*. (çev. N. Tokdoğan). Ankara: Phoeniz Yayınevi.
- Camus, A. (2019). *Sisifos Söyleni*. (çev. T. Yücel). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*. Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Dowden, K. (1992). *The Uses of Greek Mythology*. London & New York: Routledge.,
- Conner, N. (2018). *Klasik Mitoloji*. (çev. D. Candaş). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Erhat, A. (2018a). Hesiodos Eseri ve Kaynakları. A. Erhat (Ed.), Hesiodos, *Theogonia – İşler ve Günler* (ss. 81-274). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erhat, A. (2018b). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erim, M. (2013). *Mitolojiden Masallar*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Estin, C. & Laporte, H. (2010). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. (çev. M. Eran). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Fox, W. S. (1916). *The Mythology Of All Races, In Thirteen Volumes: Greek and Roman* (vol. 1). Boston: Marshall Jones Company.
- Hamilton, E. (2019). *Mitologya*. (çev. Ü. Tamer). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Hansen, W. (2019). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. (çev. Ü. H. Yolsal). İstanbul: Say Yayınları.
- Pironti, G. (2018). Tanrılar ve İnsanın Ortaya Çıkışı. U. Eco (Ed.), *Antik Yunan* (çev. L. T. Basmacı, ss. 585-590). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sandalcı, S. (2019). *Yunan Mitolojisi*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.
- Us, E. Ö. (2017). Tanrıların Günahları: Yunan Mitolojisinde Güç Arzusu ve Kıskançlık. *Pivolka*, 7(25), 13-15.
- Yücel, E. (2013). *Mitoloji Tanrıları, Aşkları ve Gizemleri*. İstanbul: Puslu Yayıncılık.